

Tristețea infinită

Asist. soc. Daniel Munteanu

Lucrare prezentată la Congresul de Psihologie

cu tema Depresia (2001)

Rezumat:

*Lucrarea este o scurtă ilustrare a teoriei lui Ignacio Matte Blanco prezentată în lucrarea *Inconștientul ca mulțimi infinite* (1975). Conform acestei teorii există două moduri psihice de a fi: un mod indivizibil și altul heterogen. Fiecare mod are o logică proprie. Modul heterogen este cel al conștiinței și al gândirii logice normale. Modul indivizibil este cel al inconștientului și al trăirilor afective. Acest mod se supune unui principiu al simetriei. Astfel se explică de ce trăirile inconștiente au caracteristicile proprii descrise de Freud în *Interpretarea viselor* și în *Inconștientul*. Tristețea, ca și celelalte trăiri afective, respectă și ea principiul simetriei, și de aceea poate apărea introspectiv ca fiind infinită. Cauza acestei trăiri ar fi antinomia fundamentală dintre cele două moduri psihice.*

Cuvinte cheie:

Principiul simetriei, logică anaclitică, bi-logică, modul indivizibil, modul heterogen, infinitizare, antinomia fundamentală.

1. Caracteristicile inconștientului și principiul simetriei

Particularitățile proceselor psihice inconștiente sunt următoarele:

1. Absența contradicției reciproce și a negației
2. Deplasarea
3. Condesarea
4. Absența timpului
5. Substituirea realității externe cu realitatea psihică
6. Co-prezența contradictoriilor
7. Alternanța dintre absența și prezența succesiunii temporale
8. Legătura logică repredusă ca simultaneitate
9. Cauzalitatea reprezentată ca succesiune

¹ I. Matte Blanco - *L'inconscio come insieme infiniti. Saggio sulla bi-logica*. Einaudi, Milano, 1981

10. Echivalența-identitate și unirea dintre alternative
11. Co-prezența în vise a gândirii și non-gândirii
12. Profunda dezorganizare a structurii gândirii

Aceste trăsături ce par bizare pentru gândirea conștientă, pot fi explicate, spune Matte Blanco, dacă presupunem că inconștientul se supune unei logici aparte. Această logică ar presupune adăugarea la logica clasică un principiu al simetriei. Logica inconștientului se sprijină pe logica obișnuită și de aceea a fost numită **logică anaclitică**. Funcționarea psihică este astfel **bi-logică**: se supune logicii clasice pe de o parte și logicii anaclitice pe de alta.

Principiul simetriei se enunță astfel: "sistemul inconștient tratează relația inversă a oricărei relații ca și cum ar fi identică cu însăși relația. Cu alte cuvinte, tratează relațiile asimetrice ca și cum ar fi simetrice. Corolarele acestui sunt următoarele:

1. Când se aplică principiul simetriei, nu poate exista nici o succesiune. Deci, absența timpului.
2. Când se aplică principiul simetriei, partea este identică cu întregul.
3. Când se aplică principiul simetriei, toți membrii unei mulțimi sunt tratați ca identici între ei și identici cu mulțimea însăși; sunt deci interschimbabili.
4. Când se aplică principiul simetriei, nu poate exista nici o relație de contiguitate între părți și întreg.
5. Realitatea externă și realitatea psihică sunt identice.
6. Absența contradicției mutuale.
7. Absența negației."²

2. Inconștientul ca mulțimi infinite

Pornind de la definiția mulțimilor infinite a lui Dedekind, Matte Blanco arată ca o mulțime asupra căreia se aplică principiul simetriei, este o mulțime infinită.

Definiția lui Dedekind sună astfel: "o mulțime este infinită dacă și numai dacă poate fi pusă în corespondență biunivocă cu o parte a sa."³ Exemplu:

² op. cit. p.44 - 46

³ op. cit. p.39

mulțimea numerelor naturale, care este infinită, poate fi pusă în relație biunivocă cu mulțimea pătratelor numerelor naturale, care este o parte a sa.

Prin aplicarea principiului simetriei, o mulțime devine identică cu orice parte a sa, cu alte cuvinte respectă definiția lui Dedekind și este infinită.

Pe acest principiu al simetriei se bazează și simbolizarea. Matte Blanco dă ca exemplu mulțimea infinită a simbolurilor sânelui, pentru a arăta că aplicarea principiului simetriei are ca rezultat *infinitezarea* mulțimii de apartenență a obiectului. "Sânul poate fi simbolizat de:

- orice sân real uman sau animal;
- orice obiect rotund;
- orice obiect moale;
- orice obiect cald;
- orice obiect care poate fi băgat în gură;
- orice obiect care poate furniza hrană fizică;
- orice situație care poate furniza hrană fizică;
- orice obiect care poate furniza hrană psihologică;
- orice persoană care poate furniza, oferi sau promite hrană psihologică;
- orice situație care poate furniza hrană psihologică;
- orice combinație a calităților susmenționate;
- toate calitățile susmenționate împreună;
- Pământul protector;
- Universul protector."⁴

3. Emoțiile și sentimentele poartă marca inconștientului

Matte Blanco dedică, în lucrarea amintită, mai multe capitole studiului pur psihologic al trăirilor afective. Redau în continuare câteva dintre concluziile lui.

"Din punctul de vedere al introspecției, emoția este experimentată nu ca un eveniment mental, ci unul psihofizic."⁵

"Emoția este un compozit de senzație-sentiment, fiecare dintre aceștia variind de la un tip de emoție la altul."⁶

⁴ op. cit. p.347

⁵ op. cit. p.241

⁶ op. cit. p.243

Analiza pe care autorul o face câtorva tipuri de emoții relevă proprietățile acestora, proprietăți ce le dovedesc natura comună cu procesele inconștiente. Voi cita ce spune Matte Blanco despre îndrăgostire, descurajare și tristețe.

"Un tânăr este îndrăgostit de o fată frumoasă care are ochi de vis. Acești ochi nu sunt pentru el doar un lucru concret ci au în plus semnificația unei frumuseți nelimitate, a unei bunătăți inepuizabile, sunt încarnarea a numeroase dorințe mai mult sau mai puțin obscure și la fel pentru fiecare trăsătură. Un bărbat care nu simte obscur o frumusețe ideală în fata pe care o iubește dar se limitează să aprecieze anumite caracteristici plăcute este un bărbat care nu știe sau a uitat ceea ce este iubirea."⁷

"O emoție frecventă este descurajarea. Un copil învață aritmetică. După ce a învățat primele noțiuni elementare este mulțumit de posibilitățile care i se deschid. Apare totuși momentul în care nu înțelege o anumită problemă sau nu știe s-o rezolve. Se supără. Observația ne arată că el își asumă această dificultate sau insuccesul ca o dovadă a faptului că nu știe nimic, că este incapabil să priceapă. Același lucru se poate spune și despre descurajarea adulților, numai că sentimentele sunt mai disimulate, mai puțin vizibile, dar nu mai puțin active."⁸

"În tristețe trăim de asemenea o serie de senzații și în același timp tindem să vedem lucrurile pesimist. Pe cât poate fi identificată o cauză a tristeții, această emoție tinde să iradieze în toate direcțiile și eventual să coloreze toate lucrurile. Această particularitate nu împiedică o persoană care este suficient de echilibrată să limiteze intelectual această iradiere și s-o încadreze în propriile limite. Dar aceasta reprezintă deja o reacție la sentimentul inițial. Prin natura ei, tristețea nu rămâne legată de obiectul care a cauzat-o, ci tinde să iradieze alte teritorii; aceasta este valabil pentru toate emoțiile fundamentale. Această particularitate se vede mai clar la copii. Când sunt privați de ceva, copiii reacționează cu o asemenea intensitate de protest sau tristețe încât ai impresia că experiența pe care o trăiesc în acel moment invadează complet toate aspectele vieții lor, nu doar prezente ci și trecute și viitoare. Pentru acest motiv copiii sunt frecvent incapabili de a vedea perspectivele reale și adevărata dimensiune a frustrării prezente: simt sau se comportă ca și cum ar fi decisivă, invadează totul și va dura veșnic."⁹

⁷ op. cit. p.262

⁸ op. cit. p.264

⁹ op. cit. p.264

Astfel, "gândirea implicată în emoție presupune generalizare, maximizare și iradiere."¹⁰ "Emoțiile primitive și profunde implică trei lucruri:

- a) o generalizare care pornește de la caracteristicile concrete ale obiectului care a suscitât emoția și ajunge la un punct în care acest obiect este văzut ca posedând toate caracteristicile sau proprietățile pe care le au obiectele din clasa lui;
- b) caracteristicile atribuite obiectului sunt presupuse ca având valoarea maximă;
- c) ca o consecință a lui a) și b), obiectul devine reprezentarea tuturor obiectelor similare."¹¹

"Când vedem lucrurile în mod emoțional, identificăm individul cu clasa căreia îi aparține și, de aceea, îi atribuim toate potențialitățile cuprinse în funcția propozițională deschisă care definește clasa.

În alți termeni: emoția nu cunoaște indivizi, ci numai clase sau funcții propoziționale și de aceea, confruntată cu un individ, tinde să-l indentifice cu clasa căreia aparține.

În interiorul emoției domnește principiul simetriei; în același timp, pentru că diferite emoții (iubire, ura, tristețea etc) se pot diferenția una de alta, este evident că această diferențiere presupune relații asimetrice. Fiecare emoție definește astfel un teritoriu limitat în interiorul căruia există o mulțime infinită. [...] Regatul emoției în ființele umane nu este regatul unei mulțimi infinite, ci a numeroase mulțimi infinite. Exact același lucru este valabil pentru inconștient."¹²

"Am descoperit că tipul de gândire observat în emoție este acela pe care îl numim *gândire simetrică* sau *logică anaclitică*."¹³

¹⁰ op. cit. p.267

¹¹ op. cit. p.269

¹² op. cit. p.270

¹³ op. cit. p.273

4. Concluzii

Toate procesele și fenomenele psihice sunt, după Matte Blanco, o combinație a celor două moduri psihice de a fi: modul indivizibil, care vede, simte și trăiește realitatea ca un tot indivizibil și modul heterogen care vede și trăiește realitatea ca fiind divizibilă și formată din părți. Între cele două moduri există o *antinomie fundamentală*, ele nu se pot traduce ca atare unul pe celalalt. Modul indivizibil este al inconștientului și al emoțiilor. Modul conștinței, care divide realitatea în părți, trăiește procesele ce țin de modul indivizibil ca fiind supuse principiului simetriei și în consecință ca fiind mulțimi infinite de reprezentări sau obiecte.

14 februarie, 2001